

Гласна Славкојевића

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 43.

У НОВОМ САДУ, 25. ОКТОБРА 1892.

ГОД. V.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПЕСНИШТВО.

НОЋ У МАНАСТИРУ.

Задрхташе звуци са мрачног звоника
Па се тајно скреше у дубину ноћи,
Глухо доба иде, звезде трепере
И поточић шуми у немој самоћи.

Дремају долине у светињи мира,
Љуљају се сенке и мирисе цвеће
С ветрићем, што струји из пештера мрачних
И у санку дине и листак покреће.

Је л' замрснај снова или жива јава
Што педиже пламен у спокојних груди,
Ил' то прича глуха из давних времена
Вије се из гроба и по тамп блуди?

Беоцин 14. септ. 1892.

Тихо гори чело, срце нешто жели
На овоме месту, где сам вером дис'о —
Ал одзива нема ни срце ни груди
Нит шуморем благим уљуљкана мис'о.

Не знам од куд ромор, што се сада буди,
И шта значи мирис поноћнога цвета,
Шта ли плам у души, цун вере и миља,
И жеља, што бежи од овога света.

Можда је то шапат природе и срца,
Што полеће дверма вечитих небеса
И с Богом се срета, што се с неба креће,
Па струји кроз душу и горе потреба...

Ленскић.

НИ ИЗ ЧЕГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕМА.

Приповеда Стеван Радић.

(Наставак)

XII.

Она лепа слога и једнодушност Краковчана разишла се, да се може бити никад више и не врати. Слога, којој се дивила сва околна села и више власти, развргла се у страшну неслогу, каквој на далеко не беше равне.

А услед чега?

Услед тога, што је један човек материјално поернуо, те наукао, да се дочепа

ушљива у општини, да тим осигура своју екзистенцију. Да би ту своју сврху постигао, почео је на зло употребљавати највише и доброту поштених селака. На руку му је ишла његова „лепша половина“, да за своје сврхе задобије начелника општине Краковачке. Као што смо видели, успело се на све страће. Начелник је задобијен, страшка је створена. Само је било негодно Оларићу, што је против

те странке стајала страшна опозиција: пона, учитељ и деда Митар са већином сељана. Али, ма да су Оларић и Мргудић били у мањини, ипак су били сигурни да ће победити, јер су познавали своје противнике као поштене и искрене, а сами су били лукави и препредени, какав треба да је човек, ако хоће сељане да придобије, а и да више власти добију лепо мишљење о његовим намерама.

Мргудић је од тада био редован гост Оларићев. Истина Бог, и он је доста приносио Оларићу. Овда качицу масти, онда овцу, овда прасе, онда јагње. Никуда нису одлазили, нити је њима ко долазио, осим по који пут гдекоји чиновник из М. Мргудић је изгледао весело и задовољан. Рекао би по који пут Фаустини, да се сада тако осећа, као да му је пао камен са срца и да сада не осећа ону загушљиву атмосферу по својим собама, коју је осећао, док му жена живљаше уз њ. Госпођа Фаустина се усмљавала те је била спрема њега вазда љубазна и предусретљива, али се могло оназити, да јој то није ишло од срца. Он је био задовољан и занесен, што је задобио љубав жене, тако лепе, миле, висока рода, изображене — он, пекадашњи писар!

Једном сеђаху њих троје за столом. Оларић и Мргудић нијуцкаху замишљени. Устали би, проходили по соби, за тим опет сели и бацили се у мисли.

„Као змије су, када им на реп станете! говорио је Оларић. — Јесте ли чули, како се пона јуче развикао пред општинском кућом; сиромах Петар сав претрнуо. Рече му, да ће он пре дати браду обријати, него што ћу ја доћи у општину. А за вас рече, да се купите, па за женом...“

Мргудић скочи као опарен. Луни руком о сто и стаде викати:

„Знам ја где њега сврби! Скоро ћу га почешати, све да ће се обзирати. Дужан је општинског трошка двеста форинти. Потераћу га, све ће му зној цурити с чела. А и оног маторог Митра! Ма да није дужан — али његове овце! Почекајте само!“

„Е, не смете за трошак, јер знате, да сам и ја дужан, а сада немам ни пребијене паре.“

„Ви имате кад платити, али он...“

„Има друго нешто, за што би га могли пограбити. Знате ли ви за ону облигацију Јеврема Крушковића, за коју је овај дао пону повце, да их преда црквеној општини? Ја не знам, да ли је пона тај повац предао или није; знам само толико, да се облигација налазила у каси црквене општине све до пре две године. Онда сам ја дошао до ње, а о томе пона и не сања. Гледао сам и у рачуне, да ли је та свота спроведена, али ње nigде ни од корова... Ту би га могли. Шта велите? Онако једно анонимно писмо државном одветнику...“

„Какво анонимно писмо?! Јавно, отворено! Нека виде и власти!“ реши се Мргудић.

„А и тај учитељ се нешто врлоли!“

„Тај деран?! Једна тужбица па је хоп! Видиш ти гадије! Државни чиновници па се кочонере; а ја знам, да је мој учитељ попи чистио ципеле и звонио па јутрење. Не скиде им то нико са чела!“

„Говори нешто и за мном — промуца Фаустина — да сам ја тобоже крива, што сте ви вашу жену отпустили.“

„Та прилешћу ја њему једну уз уво!“ умеша се Оларић.

„О је, лако ћемо ми с њиме. Где је још учитељ проконсао, када га поглаварство тужи!“

„А шта ћемо са тим Митром? Требало би и томе мало подбити рокове.“

„Ту ћу ја само по закону. И јуче му је чобанин пустио овце на Лаковићево жито. Не ћу ја више дозволити, да се они сами међу собом намирују, већ ћу ја њих глобити, све да им кожа пуца! Обући ћу ја њих у дрвене клоние!“ претио је Мргудић.

„А и задруга ће их већ научити памети. Морамо отићи у М. и рећи, да не дају ни једном Краковчанину новаца, те ће морати сваки овде тражити. Учиниће то мени Голдштајн. Рећи ћемо, овај и овај не стоји добро, па да видите онда дреке!“

У том се зачу у дворишту граја. Момак потрча из коњушнице а из бунара се чуло потмуло стењање и бућкање воде. Фаустина истрчи. Момак јој рече, да је Клара скочила у бунар. Још је синоћ, вели, пред његовом женом говорила, да ће

тражити смрт у бунару, јер је палагала и криво говорила на Мргудићку па је увек сања.

Изађе и Оларић те брзо извукше опесвешћену Клару и унесоше је полу-мртву у кухињу. Мргудић изађе из собе и ушта Фаустину, шта је било.

„Ништа. Склизнула па упала у бунар.“
За тим уђу обоје у собу.

Фаустини дрхтаху усне од узрујаности. И Оларић бејаше узрујан. Хоџао је горе доле по соби, а није ни речи проговорио.

Када је Мргудић отишао, муж и жена се тога вечера још дуго разговарали.

Сутра дап још пре зоре бејаху упрегнути коњи Оларићеви, који су служавку Клару одвезли у С., њено родно место. Момку је забрањено било икоме говорити о овоме случају, а то је овај и обећао.

XIII.

У Краковцима свет прилично иде у цркву. А како и не? Попа Милосав Перић је свештеник па своме месту. Редовно тумачи својој пастви свето еванђеље.

Једне недеље после службе божје заосташе неколико сељана пред портом, међу њима и газда Митар, да мало продиванишу. Говор се врзао око најновијих прилика Краковачких.

„Није то добро!“ говорио је Митар. „Ето вам П—ске шпоркасе. Радила је три или четири године па је — пропала. А за што? За то, што су јој били коловође сами пропали трговци и онај Велић, коме не би најамно новаца нико на свету! Узми овда, узми онда. Подметни задужницу а кад једном удари руда у брег — нема новаца. Онако је и отишла у шевин далак. Људи испронадаше. Тако ће бити и с овом нашом. То се већ види по њиховом раду. С почетка говораху: сви смо ми у њој једнаки. Али, прође прва скупштина, те смо видели, који су изабрани у одбор. Саме Оларићеве присталице и који су по највише дужни. Е, луди смо ти ми наори. Гдекоји узајми и без пужде, мислећи, коза ће излизати дуг, па да може, позлатио би Оларића, који му је ишао на руку да зајам добије. Мишљасмо, један човек, један

глас. Кад тамо, Оларић узео сто и педесет делова по десет повчића, Мргудић осамдесет, попа десет а ми по два и по три. Када је дошло до гласања, Оларић сам гласа са сто педесет гласова! Њих седам више је вредило него нас седамдесет. Попа кад је видео шта је, иступи, с њиме и учитељ. Раде сада шта хоће. Ето, јуче је тражио зајам Мирко Благовић, а човеку је баш била пужда, да отплати другу рату, што је купио фртал земље. Али му не дадоше, ма да је имао добре јемце а не дадоше му за то, што није гласао за Оларићеву листу прошлог избора. Јова Кртић пак морао је платити целу стотинарку наједанпут, кад је дошао термин вексле а и он за то, што није гласао. Кртић је тужио суду, али Оларић рече, да је овај радио против задруге... Даклем, плати па ћути, ма у најгоре доба године. Њиховим присталицама дају и коме не треба, те ће кроз кратко време бити задужено цело село. Иде ли то на добро? Онда ће сви играти, како он буде свирао, јер не ће смети ни један другојачије, да не би прошао као Кртић, а онда нам је одзвонило. Гдекоји је баш и патерап овде узајмити, јер му они у вароши не даду. Ваљда су подговорени од ових. Прича ми Јова Кузмић, да му је онај председник рекао: Хјо, мој драги, ви имате тамо задругу. Да сте сигурни, добили би и тамо, јер смо вам доста новаца дали. То је само за то, да баш морамо овде тражити... Па уме ти тај Оларић и да живи. Кладић му је окопао виноград, Карикић му је возио три дана кукуруз у Гату а Ластић му је три дана орао и дао му још пет форинти.“

„Па, брате, рећи ће деда Натрапало, има и право! Лепо ти је то добити новаца, кад ти је најнужније. А треба да смо и ми паметни. Кад нам чини, да му чинимо!“

„Да ли ти своје рођене новце даје или туђе? Не мораш ли ти то вратити?“

„То се не пита. Када дођу виле очима, онда дај, па ма шта радио!“

„А је ли то право?“

„И то се не пита. Оно, истина Бог, да се сви сложимо, па да кажемо, не ћемо овде узајмити, престала би задруга а ми

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.umlib.rs

би добијали зајам у другој којој задрузи
www.unipeterskvit! Али, то време пигда не ће
доћи.“

„Не треба тога. Треба само да се сви
сложимо, па да пигда више не гласамо за
њега у општини, а не би могао свима от-
казати векеле... Ето. То би као поштени
људи могли учинити па да имамо слободну
вољу...“

„Иди, мани се! Патрапало ће. Шта
ми ту говориш о вољи! Дај ти мени —
а воља, воља! Лако је теби. Да теби не-
што дође до пужде, друкчије би говорио.“

„Није, брате, ни мени лако. Али ти
кажем, да се поштено ради, не бих ни речи
говорио. Али овако! Знаш ли ти, који
узајми сто форинти, онда је дужан сто
педесет, кад урачунаш, колико мораш ку-
лучити и давати, док све не отплатиш. Па
само велим, да се сложимо, па да радимо,
као што сам рекао; ишло би поштеније...“

У том се приближи пандур и зовну
газда-Митра на страну. Нешто му је го-
ворио, за тим се Митар упути општинској
кући.

Дошавши у „канцеларију“, затече Мр-
гудића, где хода горе доле по соби. Када
му је Митар назвао Бога, промери га Мр-
гудић од главе до пете. Митар га зашита:
Које добро?

„Није по тебе баш најбоље. Кажу ти
мени, докле ћеш ти са твојим овцама пра-
вити штету по селу? Знаш ли ти, колика
се глоба плаћа?“

„Ја, господине, не чиним штете. Пре
две недеље јесу две три овце уз пут ушле
у Лаковићево жито, али сам се ја с њиме
падесио. Дао сам му један осмак шевине.
Заповедио сам чобанину, да као очи у
глави пази на туђе...“

„Не правиш штете, а? А и јуче ти је
свињар погазио Милићев кромпир.“

„Чујем, да је ушло једно прасе, али
нема штете. За што не погодите сеоског
свињара?“

„Било штете, не било, не смени ни
туђе. За сада сам те казнио са двадесет и
пет форинти глобе. А други пут биће и
педесет.“

Деда Митар сав се преперацио. То је
њему првина. До данас је био обичај, да

се пагађају са оним, коме је штета учи-
њена, па се да двојипом. Знао је он, шта
је узрок овом поступку те зашита:

„А за што нисте и Оларића казнили,
када му свињи изрише Петковићеве кром-
пире?“

„Ти ми не ћеш заповедати, кога ћу ја
казнити...“

„Ја ћу вас тужити!“

„Тужи, комегод хоћеш!“

„Зар тако?“

„Тако да! Обући ћу ја вас све у др-
вене клопне! Па нека ти твој пона помо-
гне! Дађу ја и њему! Њега ћу ја у кон-
тромац!“

„Ти то кажеш!“

„Ја да! Иди па кажа твоме пони!“

„А, мајсторе! Добро, добро! Од данас
ћемо ми друкчије с тобом!“

Деда Митар изађе љутит из општинске
куће и упути се до поне. Овај је седео
пред својом кућом и читао. Митар му
исприповеда, шта је чуо од Мргудића.
Када је пона чуо за „контромац“, скочи
као тигар и упути се страшно љутит оп-
штинској кући грдећи. Ларма се чула у
оба сокака. Отуд и отуд истрчи по који
комшија да чује, шта је. Перић, осећајући
се чист као сунце, хтеде да Мргудић пред
њиме понови то.

Мргудић се шета пред општинском
кућом.

„Шта си ти рекао?“

„Молим, пречасни, ја писам с вама
свиње чувао, да ми кажете *ти!*“

„Не заслужујеш друкчије. Реци, реци!
Шта си рекао? Да ћу ја у контромац?
Људи, слушајте! Но, реци, говори!“

Свет се почео скупљати на ову вику.
Из своје авлије изиђе и Оларић. Сав зе-
лен од једа, што се пона овако развикао,
приступи му и рече:

„А шта је са облигацијом Јеврема
Крушковића?“

„Са облигацијом Јеврема Крушковића!“
замисли се пона и за час погледи преда
се. За тим се грохотом насмеја.

„Ха, ха, ха! Ти смењ мене питати за
ту облигацију, која је још пре петнаест
годиша у црквеној скупштини исплаћена?
И за то ћу ја доћи у контромац?!“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Нисте је исплатили. Чујте, људи! Није пона исплатио ту облигацију!“

Пона погледа по народу.

Бејаше ту неколико чланова скупштинских, али се ови нису сећали никакве облигације.

„Лажеш! Ја ћу већ теби показати и доказати још данас, какав си ти!“ попрети пона Мргудићу на тога часа нареди Митру, да одмах преже да га одвезе у Н.

Светине се доста накупило. Чувши, како Мргудић прети пони, поплашише се. На још када чуше, да је и Митар оглобљен, чисто зинуше од чуда. Када тако смеју чинити са поном и Митром, шта ће тек с њима?! То вече се говорило по селу само о овоме догађају. Још се само чекало, шта ће пона и Митар донети из Н.

У јутру ни пона, ни Митра! Неки распитиваху и дочекуше, да су господа хладно предуцрели Митра и рекли му, да је највећи штеточиња и да су они тако извештени. Реконше му, да је то по закону и да ће други пут и више платити, ако буде чинио штету.

Деда-Митру било је ово све право, јер он зна, да се туђе не сме дирати, само је

глоба велика! То га је тиштало. Поши опет рекоше, да та увреда не спада у њихов делокруг, већ нека тужи суду. Али, камо сведока? А што се тиче тога, да се начелник истера, нека чека до избора. Кроз три месеца ће се Долово отцепити, па ће кроз три месеца бити нов избор, како одбора, тако и чиповништва. Ако га народ не изабере, они га, Бога ми, не ће држати. У осталом ово је и право. Јер кад би чиповник зависио од воље појединца, не би баш било пробитачно. Сваки човек има непријатеља.

Пона је премисљао, како ће доскочити овима и нестриљиво шпчекивао изборе.

Деда Митар се почео колебати. Измењив се човек. Није шала, глоба од двадесет пет форинти. Кад и кад би плаћуо гневом и наумио поћи по селу, да приправља народ за избор те да избаце тога начелника, који им је претио, да ће их све обути у дрвене клопне. За час би опет постао мекши, те је намислио и поши саветовати да се — мире. Јер ако заопуцају глобе, зло и ипак. Но за тим би опет плаћуо и викнуо: на пека глоби! Да видим докле ће? До . . . избора . . .

(Наставиће се)

ЦРВЕНА КАПА.

роман Јована Захарјашевића

с полског превео Рајко.

(Наставак.)

XVII.

Осле те, мало живље, сцене у породици господина комесара наступилише мирни дани и пуни домаће среће. За недељу дана добио је комесар награду за изгубљене ствари, за месец дана орден „за заслуге“, а после два месеца декрет, којим је постао наткомесар.

И заједно благо сунце над кућом у Подзамској. Лево окренена и оздо црним премазана смењаше се из далека на бедне становнике у предграђу, затварајући у својим зидовима срећну породицу.

Господин наткомесар почео се заобљивати, тако му беше сада добро на свету. Глас му

брујаше здраво, лепо, хармонично. Ход и кретање му беше смело и поуздано.

Живот господина комесара беше тачан као сат. У осам сати је пио каву, у дваасет ручао, у четир опет пио каву, а вече је прекрћивао у цивари код „Златне гуске“. Тамо беше најрадоснији, а што се тиче шале, могао се тада срећно надметати с умировљеним уланским капетаном.

Чешће је у узвишенијим тренутима живота свога прилазио гласовиру и свирао различите мелодије. Берта би тада села на наслоњачу с чарапом у руци и била врло, врло срећна.

Херман би стао уз гласовир и, на очин ми, превртао листове с нотама. А у собној атмо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сфери беше тако блага тишина, као да се сами анђели сакупа с комесаром, наслађују, савршеном срећом на земљи!...

Кад и кад је само на обзорју домаћих милина виђао господин комесар по коју „црну тачку“. Особито из јутра, кад није могао више спавати, а пиво му из главе изветри, долажаху му чудне мисли у памет. Онај незнакко, с којим се онако успешно борно на леду Виеллину, изиде му често пред очи са својим, широко расеченим, лицем, па га чудновато гледа. Очи му беху отворене, а у очима неки израз, који господин комесар не могаше подносити. Незнакко Ђутање, али то Ђутање беше разговодно као гром из неба!...

— Како то? — говораше тада у духу сам себи, — јесам ли учинио какав злочин? Та то је најбоље дело у мом животу! Издржао сам на повереном ми месту! Био сам бој с устаничким изаслаником, сачувао, у неколико, друштво од преврата, борно се за устањени поредак!...

У том монологу ипак га полажаху чудне слике. Дунаше главу, шта је могло после бити с тим незнанком. Могао му је Козак налошем одсећи главу или коњем срце пробости и онда је јадник одмах свршио, па му није требало мучити се целога века у затвору!... А могао га је и власти предати, а она га даде стрелати или обесити!...

Речју, „незнакко“ је тровао господину наткомесару благе тренутке у срећи, али некако га се увек могао отрести, или аргументом свога разума, или шетњом, или најпосле чашицом пића.

Осим те једне „црне тачке“ беше господину комесару цело небо јасно и угодно!

Секао се, ипшпа, и Ђединичког двора са свим оним, што је онде видео... Али та слика није ни најмање пребацивала његовој савести. Беше најдубље уверен, да тој несрећи није он крив!

Забаве се Херманове, од неко доба, са свим промениле. Пре беше за њега највећа срећа, кад оца нема код куће, а он узме и метне на главу његов стари, војнички калмак. А од како му отац донесе и метну на главу црвену капу, замени троугласти калмак ђонкаста црвена кана! Изабава му често боље пђаше с том каном и беше некако већма задовољан сам собом.

Перва је тешко било Херману достати се те кане за забаву. Отац зар гледаше у њој талисман домаће среће. Да није ње, не би био

наткомесар, не би имао ордена за заслуге, нити би добио награду за пропаље ствари! Без ње би још и дан данас кубурно с малом платом и поенио само једну звездицу на зеленом овратнику!...

Еле узео је ту црвену капу, па ју с пристојним поштовањем спремио у орман поред корница од „крста за заслуге“ и платежног табака за наткомесарску плату. Све су те домаће реликвије лежале, једна поред друге, у највећој слози, која беше права слика слоге и среће у целој кући!

Често је Херман чак плачем морао изискивати тај драгоцен талисман. Онда му отац својом руком меташе капу на главу и наслађиваше се, гледајући ју! А и Берта, кад год добије нову хаљину, шиљаше тихе уздицаје црвеној капи и допушташе дечаку да је на час украде...

Често, кад је леп дан, истричи Херман с капом у банту, да се похвали суседној деци, која гледаху кроз летве од банте с највећим дивљењем.

Али један пут, баш због тога, имађаше наткомесар велике бриге и јада.

Беше то у један јулијски дан. Херман изишао у банту.

Врата у суседну банту, где се играло неколико деце, беху баш отворена. На та врата уђе Херман, па се помеша у игру.

За неколико тренутака зачује наткомесар, кроз отворен прозор, велику вреву и грају. Беше то свађа, или боље туча међу децом у другој банти. Чуо је јасно глас свога сина, који је врло одрешито називао другог дечака „швабом“!...

Господин наткомесар не хтеде да верује својим рођеним ушима. Скочи на поге, па притрици прозору. И сад, најјасније зачу из уста свога сина ту исту гадну реч с још гаднијим додацима... Дозове Берту, Берта чу то исто.

— Берта! Берта! — јакну жалосно наткомесар, — од куда то у мојој кући?

Берта ништа не одговори, само обори очи. За час тихо уздахну.

— Берта! — повиче даље наткомесар — да ми кажеш, шта се то ради у мојој кући?

За један часак сави Берта наткомесару око врата своје беле, пуване руке и рече:

— Ах! ти од таквих трица правиш Бог зна шта! Боже мој! чуо негде то име, па мисли, да значи нешто гадно.

Наткомесар ништа на то не одговори, само ходаше дуго замисљен по соби. Чело му беше

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

необично сабрано, као да онде неке тешке ми-
слеве граде. Кад и кад махне и руком, као да што
гови од себе.

Мислећи тако читава два сата, уђе у собу,
где беше онај орман с домаћим талисманима.
Отвори претин, прегледа кану, орден и платек-
ни табак, за тим закључа брижљиво све то, из-
вади кључ, метне га у шнаг, а тога до тада ш-
када није чинио.

Берта гледаше све то, али не рече ни речи.
А беше уверена, да то све бива због црвене
кане.

XVIII.

Прошла је подруга година од то доба Го-
сподин паткомссар доби глас из Лавова, да је
онде, код главне финансијске управе, упражњено
место саветничко. Писано му је, да ће свакојако
добити тај чин с платом, али треба да сам дође
у престоницу и да се лично прикаже, где треба.
При том је требало да у неколико спомене не-
кадашње своје заслуге и да пред очима више
власти заблеста „кретом за заслуге“!

Он сам пише о том несрећном излету у сво-
јим белешкама и то овим речима:

„Не сећам се, да сам икоме важнијем ко-
раку у своме животу пристунао с већим миром
и бољим поуздањем. Сам ме начелник најтоплије
препоручио за саветника. Министарски рефере-
нат из Беча писао ми, да ми је саветнички чин
у цену!“

Речју, ишао сам у Лавов само ради неке
формалности. Ишао сам више ради тога, да учиним
по вољи начелнику, који је то од мене же-
лео, а право да кажем, и да се мало разонодим
у великом свету.

Еле седнем срећно у поштанска кола, а Бер-
ту и Хермана препоручим милости Божјој и на-
челниковици.

Не ћу заборавити онога благога чувства, које
ме обузимаше, кад сам седео у тој жутој лађи.
Ишао сам по срећу, која је за ме већ спрема-
на била у Лавову. Путовао сам с људљивим осме-
хом, као какав банкар, кога чекају милијони. Са
сажаљењем гледао сам уз пут људе, који беху
чином нижи од саветника. Дивио сам се, шта
више, како ти јадници могу да живе на свету
без таква чина?...

И други дан, око девет сати у вече, при-
спем срећно у Лавов. Одмах о доручку не сви-
де ми се физиогномија тога града.

Келнер, родом Немац, не донесе ми брзо

каву, а на земичке је са свим заборавио. Кад
га хтедох за то укорети, окрене ми за чудо
ојађено лице и рече с неким чуђењем:

— Та ви не знате, да су данас код су-
днице подигли губилинте и да ће читати смртне
пресуде!

— Смртне пресуде? заштам, а у каквој је
то свези са рђавом послугом и задимљеном
кавом?

— Ех, одговори Бечанин, да је то какав зло-
чинац или разбојник!

— Смртна казна, одговорим, јесте само је-
дна, она изједначује све злочинце међу собом!

— Еј, шта ви говорите! одговори келнер,
треба да знате, да ће пољску властелу вешати!
То тек нису разбојници!

Те речи ми већ покварише сву вољу за
каву. Беше то свакојако нека зла коб за ме...

— Злочинство је, одговорим за час, пред
законом једнако. Нема бољих или горих злочина!

Келнер се осмехну на моје речи, али сам
му с лица јасно читао, да не верује мојим ре-
чима.

— До беса, помиселим, какви су то појмови
у тој земљи, кад рођени Немац, прост човек,
сматра као нешто неправично смртну казну за
политичан злочин, за дизање буне? А камо, за
Бога, чувство праведности? Онда ти ту може
свако, коме се прохте и како му се хоће, прео-
кретати друштвени ред, а кад га правда казни
у име тога реда, свет ће још да жали злочинца!...

Признајем, да ми кава није пријала. Видех
зар велику тмину међу људима, што се тиче
поштовања друштвенога реда и позитивних др-
жавних закона!...

Дан беше натмурен и доста хладан. Хтедох
да се мало разонодим шетњом по градским ули-
цама. Кад се више крећем, обично ми се по-
врати добра воља. А овом приликом не беше
тако!...

Сретох на улици чудо туробна и намрштена
лица. Чињаше ми се, да на сваком видим неку,
за ме, непријазну мисао. Беше нешто у погле-
дима тих људи, што ме је нехотице примора-
вало, да им се склањам. Пре то нисам ника-
да видео.

Уђем у улицу Халицку. На крају те улице
спазим небројену гомилу света. Приђем и она-
зим, баш пред самим кривичним судом, подигнута
висока вешала.

Вешала пробудише у мени неке немиле осећаје, премда не знам ни сам, за што.

У сваком друштву треба да влада мач правди. Закон треба, још један пут кажем, треба да буде светиња, а ко се дотакне њега злочиначком руком, сукоби се с оштрицом тога мача. Смисловање у тој прилици било би злочинство према друштву, јер би осмелило на ти-суће других злочина...

Тако сам мудровао, гледајући та висока вешаза. Ал то ми мудровање не поможе, да се отресе м зло воље. Чинише ми се, да сам и ја онде прибио једну даску, наместио једну греду.

Наједаред се диже потмуо жамор у неку-пљеној гомили...

Тај жамор не ћу никада заборавити, а ипак га не могу на једном реију приказати!...

Може бити, да су у тај мах задрхтале, у тој гомили, тисуће срдаца... и начиниле тај чу-дан жамор!

На губилишту се указа човек с двоструким оковима на рукама... Жамор гомиле, који је дочекао тога човека, сада престаде... и завлада мртва тишина...

Признајем, да је та тишина била сто пута гора од пређашњег жамора... беше страшица од грома небесног и накленог...

Судеки службеник стаде читати пресуду...

Онтуженик беше средовечан човек. Глава му беше ћелава, врло лена облика. На лицу му се огледаше мир и чудно задовољство. Изгледаше, да му пресуда чисто годи, да је зар признање онога, што је у животу исповедао. Онтуженик се звао — Вишњевски. Пресуда беше — на смрт!

Изиде други онтуженик. Беше то са свим друшчија пришка. Као што први беше слика више, лагодне резигнације, која све жртвује осим вере... тако се други истицао дивљом, необузданом силом, која, подурта унутрашњим осећањем, слепо срља напред... макар и на вешала...

Беше то Канулицки. И друга пресуда загрми на смрт!

Сад се опет, после глухе, мртве тишине, понови чудан жамор у гомили. Беше још страшици од првога. Немам ни речи, ни израза, да га оцртам!

Одвојих се од гомила, на побох правце напред. Ипак сам дуго, и ништа не сам пред со-бом видео...

Признајем, да сам се, долазећи све већма к себи од тих утисака, задржао на чисто правничком питању. Наметало ми се у тај мах питање, да ли треба да се злочин казни смрћу, или не?...

И пређе испред мене читава чета писаца, који стајаху уз једно и друго мишење. Ослањах се и на једне и на друге, и ако сам пре тога одлучно био за смртну казну.

Сад сам стао претресати значај смртне казне. Треба ли она да буде превентивно средство против зла, које се шири, или задовољстину увређеном човечанству, или, као што неки веле „освета повређених закона и установа друштвених“?...

Какав су управо смер могле имати помешане смртне пресуде?“

Даље је развезао наткомесар на широко и на дугачко о том предмету. Много му се недоумица наметнуло овом приликом, које му се до тада никада не дешеше. Испадеше му из пера речи, које му одавна беху туђе... По он се ипак изговара, да је то све због необичних утисака, што их је осетио.

Даље у тим белешкама видимо, да нам комесар, за два дана од тих пресуда, ништа није за се урадио. Сеђаше у кавани, на претресане с друговима о смртним пресудама, које су се имале извршити. Много га је јада и једа стало, јер је наплазио на врло чудна мишења. Касно у вече долазио је у хотел, где га је чекала дуга ноћ, без сна, и све више „црних тачака“...

И тако минуше два дана... Трећи дан виде, како је град за чудо узрујан. По улицама стајаху гомиле и шаптаху тихо међу собом... Полицијска стража беше удвојена и имађаше на лицу чудан израз, који се наткомесару никако не свиђаше... Па и хусари и драгони, који стојаху на рољевима, изгледаху данас са свим друшчије. Познато се на њима, да им је данашња служба на велик терет...

Господин наткомесар се дубоко замисли...

Најзад опази од суднице као неки погребни спровод... Напред је шшла војска — за тим светиња — после опет војска — у сред војске двоја кола... после опет светиња...

После два сата требаше господин наткомесар по што по то да се развесели... За то уђе у познату поеластичарицу Полову. Ту су се обично састајали официри. Друштво се онде увек весело забављаше. Али данас беше то место за чудо тужно. Гостију, до душе, беше

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

више, него обично, цела дворана беше, шта више, вудуком пуна, али се нико није смејао, нико није причао шале ни досетке... Сви ћутаху и за чудо замишљени гледаху једно у друго. Чинише се, да између њих пролази онај погребни сировод...

Најзад оживи друштво. Уђе коњички официр, који се баш повратио из службе. Сви га војници радознано опколише. Беше то највеселији и најшљивији друг.

Ал сад не беше осмеха на његову ведром лицу.

— Bruder, warum so traurig? (Брате, што си тако жалостан) зашита капетан придошлицу.

— Wir haben eine Schlacht verloren! — (Изгубили смо једну битку) — одговори коњаник и баћута.

Официри листом занеменише.

Ни господин наткомесар ништа не одговори. Извукао се брзо из тога друштва, које га не могаше развеселити, као што се надао и вољаше да сам себе теши, кад друкчије није. Еле ходаше по улицама, као муха без главе. Свуда је сретао светицу, где се враћа са губилишта. Виђаше међу њима чудва лица, а слушаше још чудније ствари.

Господин наткомесар се врати кући за чудо растројен. У глави му се уврежила са свим новим мисао. Мишљаше: ако и треба да су позитивни закони државни и писани трактати баква у свима јавним пословима, ипак ваља узимати у рачун неко историјско предање, које је кад и кад друштву куд и камо јача идеја, него поштовање фактичнога реда... иначе се догађају дела, која позитивним законима државним необично шкоде!...

Истина, та се мисао није дуго бавила у глави наткомесаровој. Брзо ју је истреснуо оданде друкчијим умовањем. Ал за то опет не могаше некако да дође до старе своје равнотеже. Шта више, беше тако расејан, да је, спремајући се тај дан дворском саветнику, заборавио заденути на прса „крет за заслуге“!... Дворски саветник је кад та то приметио, јер је дуго гледао на празну петљу, на којој је требао да виен „крет за заслуге“. И биће за цело, да га је то тако озлоједило, да је наткомесару рекао неколико опорних речи о рестанцијама, о сувинше честим дневницама и т. д.

Наткомесар не постаде саветником.

— „Свему су томе биле криве оне смртне

пресуде, нише саветник у својим белешкама, јер сви су били тако рђаве воље, да се ни о чему није могло говорити. И збиља је тако, јер ја мислим, да су оне смртне пресуде биле почетак многим потоњим догађајима!“...

XIX.

После тога залуднога путовања у престо-ницу, по саветнички чин, беше наткомесар неколико недеља тужан и замишљен. После је некако, сваким даном, остајало по мало туге у пивари „код златне гуске“, док се није нај-после са свим умирио... И разгалило се опет небо над кућом на Подзамчу. Наткомесар поднесе удар судбини с јуначким прегором и пре даде се на даље Богу у заштиту.

И миле и угодне дане провађаше наткомесар у својој кући. Берта га љубљаше као права Немаца и хранише и питаше му тело нај-укуснијим јелима. А срце очино живљаше од љубави према Херману, који сваким месецом долажаше све лепши и разумнији. Особито му плаве очи добијаху неку сјајност, којом се само светли мајско небо...

Осим тих убавих телесних особина беше у Хермана необичан дар, те се одликоваше у школи међу свима својим друговима. Свако по године доносио је велику књигу, с позлаћеним леђима, с натписом: „Zur Belohnung!“ (За награду).

Наткомесар спремаше те књиге на сјајну полицицу, коју је сам својом руком, у доколници, изрезао. А уз сваку такову књигу надовезиваху се све лепши снови срећнога оца!...

За ту радост, коју је Херман оцу справљао, смео је кад и кад, у необичним приликама, метнути на главу онај домаћи аманет, који је сада брижљиво држао под кључем, и поскакати с њим по башти. Но то беше све ређе, што је даље поступао у наукама, а то је наткомесару врло годило.

Осим саветничког чина заносио се наткомесар још једним тајним сном, ал то је скривао у најкровитијој заклоњеници свога срца. Један пут је само, после врло укусна гранка, изустио то пред Вертом. Берта је похвалила његове савњарије и од тада су отац и мати скупа сањали о потоњој срећи Хермановој.

А садржај њихових снова беше ово... Начелник беше дворски саветник, сле имао је код владе утецаја, каковим се није могао свако похвалити. Али тај срећни дворски саветник има-

ваше осам кћери, којима, ни својим високим уте-
најем не могаše набавити пристојних мужева.
Сви службеници, кад добију именовање, окрену
леђа јадним саветниковим кћерима. Еле па то
не истрошено поље паде мисао наткомесарова.
Чудио се, а у неколико и радовао, што није до
тада било тако бистра ока, које би опазило и
оценило те користи. Дворски саветник је могао
за свога зета много, врло много да учини...

Шеста, по реду, кћерка господина дворско-
га саветника беше за две године млађа од Хер-
мана. Кога јој беше кестенаста, мало кудрава,
очи сиве а нос прчаст. Мина беше таман ство-
рена за Хермана... Њу је одредио и наменио
срећни отац своје миломе јелициу и пенеказано

се радовао, кад се на вечерима код дворскога
саветника Херман с њом забављао, или јој при-
чао различите ствари из школе. Тада би падао
наткомесар у неки песнички занос и говорио
Берти:

Гледај, како се то рађа судбина чове-
кова! Та се деца најневиније забављају, а за
неколико година узеше заједнички па се терет
живота и... без нас... поћи даље!... Али јемчим
ти, да ће даље дотерати, него што сам ја до-
терао!... Дворски саветник ти је, тако рећи,
други промисао на земљи!

Берта је узajмиче загрлила мужа, али јој
срце није делило те радости!

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ.

Милан Рештар. Горски Вијенац вла-
дике црногорскога Петра Петровића
Његоша, протумачио га — —. Једанаесто,
државно издање. У Београду, држ. штампарија.
1892. (Други натпис: Министарство просвете
краљевине Србије добрим ученицима Г.) вел.
S^o XXII. 166.

(Свршетак)

Као што ово издање према пређашњем по-
казује напредак, тако ће се моћи у новом
издању по гдјекоје мјесто опширније објаснити,
друго опет на краће или тачније извести.
Обраћам пажњу на ст. 624. ко је *жрец Ев-
ропе*? Чудио је, да Његош тако назива „јев-
ропскога свећеника“. На што се гађа у ст.
709. *да с њим једе маџарске носеве* (Станко
с Бајазитом)?

Нека ми је допуштено за ново издање
предложити и њеке поправке у језику. У овом
издању је г. Р. из својега језика избацио
њеке покрајинке: ускрсити, гостови, папига,
љубезни, али је тога јоште остало у ту-
мачу: *низоко* (ст. 2672) *почимали* (2679),
почимљу (у рјечнику код ријечи *ера*) *на
ништа* (2333) мј. ни на што, макар нас со-
тона *покосила* (659.60) мј. покосио, *наслед-
ник* (201) мј. наслѣдник, код проном. и слож.

декл. локал изједначен с дативом (у својему
очајању, мј. у својем о.), *сасвим* (883.84)
мј. сасвијем. Тако би се могле замијенити бо-
љима и ријечи: *изричит* (у предговору) *ју-
риши* (434.35), *вел.можа* (693.) *мухамедан-
ство*, (боље је мухамедовство, које долази у
ст. 2359.), *оковити* (883.84), *потешкоћа*
(2311. оно се каже потешак, али се ријечница
ио- меће само пред пријјеве, да се покаже
већи степен каквоће). Историјски није познато,
да је Милош *удавио* Мурата, као што стоји у
ст. 1824.25. Иначе је језик чист и правилан.

У овом издању поправљено је писање
и њим па се сада пише *с њим* и т. д. Г. Р.
пише *нањ* (248), *уњ* (961), *предањ* (1667)
бојећи се јамачно поставити сугласник *њ* као
засебну ријеч. А како стоје пријједлови *с, к*
као самосталне ријечи? Зато је боље *на њ*,
у њ, *преда њ*. Некојим ријечима у тексту
(а у рјечнику свијема) означен је нагласак.
Ово не само да се мора одобрити, него бисмо
жељели, да се у овакијем издањима за школу
то чини што више, нарочито у сумњивим слу-
чајевима. Из искуства ми је познато, да дјеца
из бившега Војводства не умију добро нагла-
сити гмперфекат, јер се скоро никад не упо-
требљава у обичном говору. У источним кра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

јевима Србије биће још такијех случајева. У такијем приликама акцентованим текстом би се дјеца привикавала правилном наглашавању.

Техничком израдом ове књиге може се подичити српска државна штампарија. Него осим наведених штампарских гријешака има у тексту још три: ст. 1018. дакле а треба докле, 1486. поможе тр. иоможе, 1657. довијех тр. довијек. У тумачу има 13 гријешака, али смисао би могле помутити само у ст. 1699. ред 2. на треба из, 2290—97. р. 6. мислим дакле га, тр. мислим д. та, 2311—14 р. 5. оцајало, тр. ојачало.

Још нешто треба исправити на овој књизи. На натпису стоји, да је ово *једанаесто издање* Г. В. а није него је *дванаесто*. Г. Р. је и сам од пређашњег издања до овога ушао у траг издању биградском од 1870, за које пређе није знао. Док се његово друго издање спремане, сасвијем нечујно уђе у српску књижевност ове године „друго издање“ (тако баш стоји на корицама) Горскога Вијенца браће М. Поповића. Ово је дакле уграбило једанаесто мјесто те је тако Решетарово државно издање дванаесто. Да загледамо ми том потајном једанаестом издању у очи, кад оно не смијаше ницом.

За „прво“ изд. браће М. Поповића од 1885. год. каза г. Решетар ове ријечи: „не може се доста покудити! То је баш најгоре издање Г. В. . . . Скоро на свакој страни има по која штампарска погрешка, од којих многе мијењају или извраћају смисао ријечима!“ (в. прво Решетарово издање Г. В. стр. 71. и д.) Ово исто казати за „друго“ издање браће Поповића, звало би се ласкати им, јер оно у свијема поменутих рђавим странама надмашује „прво“, а ништа не би било лакше, него да су просто прештампали Решетаров текст. Овако је њино издање право грдило књижевно и управо увреда праха владицина.

Од обичних штампарских гријешака, које долазе од пуке непажње, кишти цијела књига. Али не иду све на тај рачун. По мновијема се види, да их је неко свјесно метао хотећи зар догонити Г. В. за бачке читаоце! Али се уједно и то види, да је тај неко пука неразумијевалица овакога посла. Тако је он као кака незграпна рука лептирова крила, доченао Г. В. и стресао с њега сав његов дијалектички и литерарно-историјски колорит. У цијелом

издању је окресан црногорски номиналан ген. пл. на -а. Стоји даље *оштриги* (119) мј. остр. *оштре* (1161) остре, *лави* (259, 288) мј. лафи, *ијесма* (292) пјесна, *размишљава* (506) -ва, *човјештво* (977) *нечовјештво* (1156) -ство, 3. л. мн. *болу* (1069) боле, *набраја* (1213) -је, *живле* (1302) -вје, *кроз* (1419) проз, *јашило* (2143) -шемо, *зашљеска* (1548) -љаска, *чију* (иза 1692) чиј, *тамњан* (2355) -мјан, *угађаш* (1016) -ђеш, *заштитвати* (иза 2582) -овати, *бадне вече* (иза 1437) -њи в., *колико пута* (иза 138) -ка п., *робље* (34) -је, *јере* (2533), *јер* (2392, 2742, 2208) ере, ер, *летње* (1469.), *леба* (1667) љетње, леба и т. д. да не спомињем ситнице особине као на пр. *животињи* (2366) мјесто -ни, *кнегина* (693.) мј. књ-.

Руске ријечи, којих има доста у Г. В. све су догђеране на српски облик: *сачиниатељ* мј. соч. (у посвети), *жртва* (свугдје) мј. жертва, *част слобода љубав* свугдје мј. чест слобода љубов, *промјена* (2281) премјенах, *васкрс-* (2351, 2353) мј. воскрес-, *језичаство* (2359) -чество. Овдје бисмо могли ставити и *дијејствије* (2298, 2320) мј. дјенствије.

На све би му човјек то опростио, да не им такијех измјена или зар гријешака, које дају или други смисао или прави несмисао. Удужило би се читаоцу, кад би се сви случајеви навели, али то није ни од потребе. јер нијесам рад бити коректором Поповића књижарнице и штампарије, него ми је намјера овом књигом подсетити наше књижевнике, да српска књижевна држава још не почиња на чврстом основу (можда нешто и њиховом кривоцом), кад се мо.у издавати овако наша најбоља дјела, а за то је доста и неколико кружнијих примјера.

Ст. 423—4. Кад опазе браћа некрштена (треба - *шћена*), Па ће (тр. *неће*) они ка ми растезати.

ст. 536. Враг ђаволу дођи (*доћи*) у сватове.
ст. 613. Ђе је зрно клицу заметнуло, Онће нека и плодом почиње (*почиње*).

ст. 897. Но крштење (-на) четири године.

ст. 9023. Пред очима који (*које*) стријељају, Које камен могу раставити (*растоишти*).

ст. 966.7. Откуд дође та несрећна миса? О превари (*превјери*) нашој да се збори? иза 1209. Ноћ је мјесечина (*мјесечина*)

ст. 1218. Окренеше (*окроишше*) крвљу и волицом.

ст. 1555. Истропили (*истрепили!*) очи као

www.unilib.rs тенци.

ст. 1563. Из онијех на њега (*шанстах!*) за-
вика.

ст. 1585. Из Талије или од куд драго (*друго*).

ст. 1882. Хоће нам се Суљо удружити (*Су-
љу удружити!*)

ст. 2410. Свака му се ствар (*савтар*) ска-
менила.

иза 2406. Куни, сердаре Вукота, *ти је* нај-
боље умијеш (треба: *ти ђ н. у.*)

иза 2445. Он наздрави бадњацима и попије
(треба: *попи је* т. ј. чапу)

ст. 2735. Нек узесе и *та луда* к нама (тре-
ба: *та т. ј. тај луди*)

ст. 975. треба *и.м.п.*, 977. 979. *и.п.м.*; у
Попов. издању свугдје *и.м.п.*

У ст. 1276. и 1786. мијењан је ред ријечи.
Зашто?

Ово је доста да се може видјети, а се ово
издање Поповића не може и не смије уно-
тријебити ни за каку сврху, тијем прије, што
стекосмо узорно, право научно Решетарово
издање, које топло препоручујемо свијема а
нарочито онијема, којима је намијењено.

Н. Сад, окт. 1892.

Тух. Остојић.

КЊИЖЕВНА ПОЛЕМИКА

Реч две у своју одбрану.

У „Јавору“ за годину 1889 а на страни
750 има чланчић под насловом: „На приказ
„Годишњака“ и „Орла“. То је био одговор на
приказ, који је изашао у 88. броју Земунскога
„Новога Времена“, из пера г. Димитрија Ру-
варца. У томе свом чланчићу бранио сам се од
нападаја г. Димитрија Руварца, на сам међу
осталим казао и ово:

„Ја сам лане (т. ј. 1888 године) у једној
прилици јавно у „Бранику“ лепо рекао г. Ди-
митрију Руварцу, нека се он мене окане; на
ишак г. Димитрије Руварац мене је лане (т. ј.
1888 године) у више бројева „Браника“ ни
крива ни дужна нападао и свакојаким пред-
ставно, на тако ето и сад у своме приказу го-
вори, како сам „тврдоглав“, како сам „незвалица“,
и т. д.; по ја њега нећу трактирати таквим по-
грдним речима; ја хоћу, да чувам углед његов
пред његовим парохијанима, који ће читати онај
приказ, али од свега неће разумети ама баш
ни мрве, што је г. Димитрије Руварац написао,
али ће разумети: „тврдоглав“ и „незвалица“.
. . . . ја г. Димитрију Руварцу као свештенику
замерам, што уопште таквим тоном свима и сва-
коме говори, а такав тон никако није у духу ни
љубави ни скромности хришћанске.“

. . . . „и скоро да престанем, јер сам уве-
рен, да ће се г. Димитрије Руварац и онако
слабо обзирати на ове моје речи; јер ко нати
од онога, што се зове немачки „Größenwahn“
— а то је канда код г. Димитрија Руварца —

такав увек сигурно говори, категорично тврди,
на макар сви, цео свет казао, да није тако, он
ће онет остати при своме“

Ово сам написао на божитвје покладе 1889
године на видим и данас, да нисам био на кри-
ву путу. Ја сам пре неког времена у овоме
листу питао о Василију Дамјановићу, који је
написао прву српску аритметику у прошлом
веку, и замолио свакога, ко ми знаде шта више о
њему казати, да каже; исто тако замолио сам,
ако има когод његову књигу, да је покљони би-
блијотеци српске вел. гимназије новосадеке, јер
је нема у тој библиотеци; даље сам питао у
овоме листу о Јовану Дошеновићу, који је 1809
питао своју численицу у Будиму, да ми каже,
шта ко више о њему знаде:

Да ли сам ја тиме кога увредио? Ја држим,
да нисам. На нисам увредио ни г. Димитрија
Руварца, који пре негде у „Новом Времену“
одговара на то моје питање, али како? Одговара
на такав начин, који није својствен у друштву
образованих и уљудних људи! Та од куда г.
Димитрије Руварац може знати, да мени није
позната Шафарикова књига и оно у тој књизи,
што Шафарик каже о Василију Дамјановићу и
Јовану Дошеновићу?

Сасвим је био изливан онај заједљиви тон
и неписивање из Шафарикове књиге, шта тамо
стоји о тој двојници српских књижевника, јер је
то све мени одавно пре познато било. Је ли то
увреда, што ја желим, да *шта више* — тако сам
питао — дознам о тој двојници српских мате-
матичара? Ја држим, да то никако није увреда

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ни за кога; а држим, да би било сасвим излишно, да сам казао: ја сам то и то у Шафариковој књизи нашао.

Мислио сам, да на то и не одговорим; по увидевши, шта сад у последњим бројевима „По-вога Времена“ пише о мени г. Димитрије Руварац, држим, да ми ипак треба нешто да кажем у своју одбрану.

Пре свега морам изјавити, да писам дужан давати рачуна у напред г. Димитрију Руварацу, шта ћу и како ћу удешавати календарски део било у „Орлу“ или у ком другом календару. Што увидим да је умесно, ја ћу старо пре-иничити и поправити, јер сам уверен, да ништа на свету није савршено. А има ли и буде ли што погрешно, нека слободно свако каже, али само у уљудној форми, али не тако, како је уобичајно г. Димитрије Руварац.

Као што је г. Димитрије Руварац свечано насео са Шафариковом књигом, тако је насео и сада с календарима. Он тако сигурно говори, од куда сам ја вадио податке за мене месечеве, као да је био за моји леђи, кад сам то радио! Овде пак свечано изјављујем, да календара „Wiener Bote“ никад моје очи ни виделе нису, нити сам га кад имао у својим рукама, а камо ли да сам се њиме икада служио!

Први пут, кад су ме Браќа Поповићи по-звали, да им саставим календарски део, дали су ми сами у руке календар: Payne's Illustriert Familienkalender, Verlag von A. H. Payne in Leipzig. Како је пак било крајње време, да се што пре састави и штампана календарски део, то писам имао каде дуго размислити, него сам се послужило тим календаром. Доцније сам увидео, да је не-повољно чекати на нов календар из Лајпцига, него наумно сам потражити за тај посао какав „Astronomisches Jahrbuch“, па онда могу на тешки а не на брзу руку састављати календарски део.

Шта сам емислио и о чему сам се уверио, саопштити издавачима, но они не хтедохне на свој трошак наручити тај „Jahrbuch“, јер је књига скупа, и пр. „Berliner astronomisches Jahrbuch“ кошта 12 немачких марака, а то је 7 ф. 20 нов., а сваке године треба други. По увидевши шта је боље, одлучим да сам на свој трошак набављам „Berliner astronomisches Jahrbuch“.

И тако има ево две године, како ја на свој трошак набављам тај „Jahrbuch“ и њиме се служим.

Г. Димитрије Руварац вели, да су мене месечеве од 1. јануара до 20. децембра некако добре, но после 20. децембра 1892 године да пишу добре. Па то је лако погодити, за што је тако. И то није само ове године тако. Бивало је тако и прошлих година, јер било да радим помоћу „немачких календара“ дакле и по „Wiener Bote“-у као што вели г. Димитрије Руварац, или помоћу „Berliner astronomisches Jahrbuch“, као што сам запета радио у последње време; појављује се тај недостатак, што је у нас стари календар, а „Jahrbuch“ је удешен по новоме календару; дакле мене месечеве после 20. децембра метао сам од прилике, а њих може бити једна или највише две.

Ја овде говорим, како је запета и не ћу да говорим околишећи, нити да се изговарам на какве штампарске погрешке, јер сам уверен, да је то ситница, што је једна или две мене месечеве у целој години стављено од прилике, па и то од прилике није јако далеко од истине, јер је календар за људе обичне, којима је доста, да знаду од прилике, кад су мене, а није за астрономе, којима треба највећа тачност. Па и у самоме Jahrbuch-у, на чијем патписном листу стоји: „Herausgegeben von dem Rechen-Institute der königlichen Sternwarte zu Berlin unter Leitung von F. Tietjen“ има једна страна: „Berichtigungen“, а не „Druckfehler“, где се саопштавају погрешке у Jahrbuch-у прошле године, а податке у тој књизи не срачунава један човек, него читав штаб увежбаних људи, па се и ту омакне која погрешка, кад мора да дође у идућој години рубрика „Berichtigungen“. И ја сам ипак уверен, да нико у учених Немаца не ће казати онима тамо „Im Recheninstitute der königlichen Sternwarte zu Berlin“, да су „незналице“ и т. д., као што има обичај у нас г. Димитрије Руварац разбацивати се.

А друго држим и то, да се Српству зацело не ће догодити каква несрећа за то, што су у неким српским календарима једна или две мене месечеве у читавој години стављене од прилике, *а све остале као што треба.*

Но идем за тим, да и ту ситницу исправим. Читава ствар врзе се око тога, што нама, који имамо стари календар, требају два Jahrbuch-а па један пут за сваку годину т. ј. кад будем ако Бог да састављао календарски део за годину 1894, набавићу Jahrbuch и за годину 1894 и за годину 1895; само настаје питање, хоће ли тај

Jahrbuch за godinu 1895 biti gotov u prvoj polovini godine 1893; a kad budem to uradio, to znači izdati na jedan mah dva puta 12 maraka 24 = 14 for. 40 nov., a to je velika suma, a honorar za sastavljanje kalendarskog tabака niје Bog zna kakav, na da toliки novaц лако mogu pregorети; no kao што sam svo veћ pregorео po један „Jahrbuch“ сваке godine, pregorећu једне godine два Jahrbuch а, na мирна Бачка!

Дакле претрните се! Све ће бити! Само пре свега треба уљудности у писању!

Ја сам још ове godine, т. ј. 1893, оставио по времену новосадеком; а за што? нисам дужан давати рачуна г. Димитрију Руварацу.

Исто тако што се тиче читања апостола и евангелија могао би г. Димитрије Руварац већ једаред престати играти улогу као неког св. Синода у ерској митрополији Сремско-Карловачкој. Та ако је г. Димитрије Руварац уверен, да се у нас не читају апоостоли и евангелија, као што треба, нека се обрати св. Синоду, и нека образложи, на сам уверен, да ће св. Синод издати наредбу, које би се онда сви држали. Но ја сам уверен, да г. Димитрије Руварац не би могао написати — уљудне молбенице.

Лако се по новинама разматати и грдити: Милана Савића, Сергија Шакрака Нишића, Андрију М. Матића и т. д. све људе, који не могу никаква квара нанети г. Димитрију Руварацу. Ако се читају погрешно апоостоли и евангелија у нашој митрополији, нека се с таквим тоном, како

се нама обраћа, обрати на праву адресу, на ће видети, шта би из такве афере извукао г. Димитрије Руварац!

Но као што видимо, г. Димитрије Руварац лено ћути и на *праву* адресу ништа не казује.

Потпуно ми је позната историја о средње-европском времену и није ми потребе, да из тога испит полажем пред г. Димитријем Руварцем.

На послетку изјављујем, да никад више не ћу одговарати г. Димитрију Руварацу, јер сам се уверио, да г. Димитрије Руварац не пише за то, да кога исправи и поучи, него да грди и да ружи. Из некуства знадем, да г. Д. Руварац никад не ће онда писати, ако би морао штагод похвалити. Он у таким приликама ћути. Но укаже ли се прилика, да може грдити и ружити и малоуважавати, е, ту је онда пис, који с насладом свога противника „чережи“, али и прави од муве медведа!

Где је ту: „љубите и враги вашија!“ А то врло добро знаде г. Димитрије Руварац! Онака, права арнаутска нарав!

Да бих још сад стао на пут сваком кривом тумачењу, овим јављам, да сам у некојим календарима за godinu 1893, у којима је од мене календарски део, нашао једну штампарску погрешку, наиме стоји у месецу децембру: последња четврт 17. у 11 сати 46 минута *пред подне*, а треба *пред поноћ*. Ко ово ушчита, нека види и нека поправи.

Андрија М. Матић.

КОВЧЕЖИЋ.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Стојан Новаковић. *Српска банџина у старијим турским законима* Велешке — (На по се штампано из „Правника“ за 1892. год.) Београд. У државној штампарији краљевине Србије 1892. Цена 0.50 динара. Велика 8 ина Стр. 26 — Стојан Новаковић стекао је великих заслуга и за ета о ерско право својим издањем Душанова законика, а још и више својим толиким расправама о правном животу старе ерске државе. У расправи својој „Пропијери и банџиница“, која је штампана као први „Глас“ краљеве ерске академије, истакао је и мисао, да осим промене господара, у државини земаља није било у основи друге промене, после турскога освојења. То јесу евој мишљење писца неборимо доказао у овој својој расправи, прво тиме, што видимо, да име *банџина* и дан- данас још

долази у турским законима, а друго и поглавито тиме, што је банџина у суштини својој постојала и за време Турака, на наводи шта о томе пише Белин, драгоман, а после консул француски у Цариграду. Али је најинтересантније, што писца доказује, да ја институција банџине за Турака остатак ерских времена, а ерска банџина опет модификована институција римскога колоната, која је везујући ратара за земљу и терет њи банџине извесним дажбинама, створила готвину, да се њом плати војник, како би се од свега опет увек могао тражити, да еташе под заставу. Писца је имао пред очима нарочито банџину у Босни, али је додирнуо и поједине тачке те институције у неким сањацима Бугарске и Старе Србије. — И овом је расправом, и у целини и у појединостима, унео Стојан Новаковић много светлости у једно, колико анте

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ресантно, толико и непознато и тешко питање правнога живота нашега народа на Балканскоме трополу. Б. С.

Годишњица, велики српски народни календар са сликама и с библиотеском за народ за просту годину 1893, која има 365 дана. Уз припомоћ српских књижевника уређује Андрија М. Матић, гимназ. професор. Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду. Цена 50 новчића. — Стари „Годишњак“ покретно се у „Годишњицу“. Не ћемо да испитујемо, каква му је била голема невоља те се под стару главу покретно, доста то, да се сад зове „Годишњица“ а свакако ће се тако морати звати и даље, рачунајући нову еру са 1893 годином као првом. Годишњица је изашла у формату и обиму досадашњег „Годишњака“, донела је девет слика и једанаест ликоа (нашега краља и краљицу, краља Србије, епископе: Митрона Николића, Михајила Грујића и Никанора Поповића, даље Јована Вошковића, Јована Ђорђевића, Ајдук-Вељка и Алексе Ристова Шантића), и доста ствари за поуку и забаву народу. Забави је у правој „Годишњици“ намењена само приповетка Руса Гаршина (а не Гармина) „Веран стражар“ у преводу В.-а. а у т. зв. Библиотеци ради забаве и поуке, која је додана „Годишњици“, прештампана је стара прича М. Ђ. Милићевића „Талир“, има за тим три народне песме, две из збирке Меленчанџ Косте Ристића и Ваце Лончареког, који су и „Годишњаку“ у новије време сваке године уступали песама народних из своје збирке, и једна из Херцеговине из збирке Светислава Торковића, од кога има ту и цртица са села у Херцеговини под натписом „Тако јој суђено“ и њиме прибележена српска народна приповетка из Херцеговине „Царевић и Арапи“. Има још једна народна приповетка а то је „Лисица надмудрила вука“ из Меленчанке збирке. Прештампана је амо и стара црта некојиог проте Милана Костића „Један маневар-мајалес на Ловћену“. Та црта а и Милићевићев „Талир“ јесу ствари, које се дају у сласт читати и после векова, није дакле с горег, што су амо прештампане, но што је превод хумористичне приповетке „Само истину!“ (има га још у „Даници“ 1863 а у последње време и у подлиску „Браника“) извађен из саламуре, не знамо, да ли је ту одеудна била вредност саме приповетке. Још као да уз народне песме и приповетке у овој библиотеци најбоље испуњавају своју мисију — забаву и поуку народу — две ствари В.-а, и то прича са села под натписом „Баба Агаћа“ и „Мали разговор с деда Дујом“. То се зове написано разумљиво, без и најмање афектације, а с тенденцијом кроз и кроз леном и племенитом. У самој „Годишњици“ највише се за поуку побринуо сам уредник. Има од њега три чланка, која сва три одобрају народ од зла а уче га свему, што је добро, поштено и пробитачно. Милан А. Јовановић изнео је у спомен двестагодишњици од битке код Сланкамена заслуге Срба Јунака, који су „многo допринели победи овој“. Сетио се уредник „Годишњице“ и тога, да се ове године навршило четир египтине година, од како се зна за Америку, те је у „Годишњици“ под натписом „Криштоф Колумб“ саопштио повећи чланак, у којем се после опширна увода прича о патњама и заслугама Колумба, онога „правога који је прокриво пута по неизмерним валмама атлантског океана“. — Уз календар и „библиотеку“ је осим свих туђих огласа трговачких додан и „најновији каталог за 1892 годину“ „највеће (!)

српске књижаре и нове (!) штампарије Годишњичних издавача. У том каталогу је међу многим осталим, што је однета препоруке вредно, препоручена засебно и „Удатба Београдце“ и „Црна дама“. Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

× Архимандрит *Иларион Русарц* написао је — као што јависмо — у III књизи „Гласника земаљскога музеја у Босни и Херцеговини“ за ову годину расправу: „Катарина, кћи Твртка I. бана (од 1353. 1377.) и од 1377. 1391. краља Босанскога“, па је ту расправу своју у земаљској штампарији у Сарајеву одштампao и у засебну књигу. Учени писац доказао је у овој расправи, да Катарина из рода и од куће Котроманића, која се удала г. 1361. за Хермана, грофа Целекога, није била кћи бана Твртка I. као што се обично мислило и мисли, већ је била млађа кћи Стевана бана, стрица Тврткова, а млађа сестра краљице угарске Јеласвете, жене Лауша, краља Угарскога.

× У прошлости смо броју донели белешку, како се од некога доба у иностраној књижевности све више и више јављају путописи по српским крајевима. Тако читамo и у најновијој свесци „Отаџбине“ у писму из Лондона Чедде Мијатовића, како је у часопису „*Harper's Monthly*“, што излази у Америци, штампан опис путовања неких Американаца Дунавом на чамцу. У томе се чланку наравно говори и о Србима и о Србији, и има више слика са српске обале. Писац ових редака учинио је већ кораке, да набави тај часопис и онда ће опширније говорити о томе путопису младих Американаца. — Но од свију српских покрајина као да се највише путује и пише о Босни и Херцеговини. Само у прошлости смо броју навели неколико таквих путописа. Од тога смо доба читали, да се у Сарајеву налази један доктор из Америке и нашли смо опет један путопис по Босни и Херцеговини, и то у часопису „*Zur guten Stunde*“, који излази у Берлину и доноси одабран садржај и веома fine илустрације. У најновијој свесци овога часописа, (а то је друга свеска већ за годину, што иде), штампан је на првом месту путопис А. Флаека, под натписом: „*Eine Vergügnungsreise dureh Neu-Oesterreich*“ (?). У чланку томе о „новој Аустроји“ описује писац пут свој од Босанскога Брода, (од босанске границе) до Сарајева, описује Сарајево, на пут од Сарајева до Мостара и оданде даље до мора, до Метковића. Наравно, да је писац у тако ускоме оквиру морао само у главноме насликати земље, кроз које је путовао, али он је ипак у главноме добро и верно описао Босну; дакле боље и верније, него што је на пример г. Рудолф Линцау описао Србију. А што нам је нарочито мило, то је објективност писача, који је — неопијен политичким интересима — нашао у Босни Србе. Но путопис му се и тиме још одликује, што су готово сва имена места, река и т. д. исписана највећом тачношћу. Шта више писац је тако даласко ишао, да не пише *Sarajevo*, већ пише *Konsekventno Sarajevo*. У немачка текет улаше и турске речи, само се мало пребацио, када је рекао „*banfällige bosnische Küchen* (*Kutschen* = *Wohnhäuser*)“ мислећи, да је кућа *tурска* реч и да значи немачко *Wohnhaus*. Ми Срби не ћемо наравно у овоме спису наћи ништа новог, али нам може бити мило, што ће стран свет у овоме кратком чланку наћи и ако малу, али верну слику Босне и Хер-

пеговице. Уз чланак иду четир епие, бојадисане слике: Викторија Перетвина (или као што писац каже: Нарентина) код Глогошнице, турска улица у Сарајеву, мост преко Дрине и извор Комадине. Добро је писац радио, што је на свакој слици изнео и типове из Босне. Осим тога имаде и скица Сарајева. — Ми смо у почетку ове године рекли, како се у нас слабо прати, шта странци о нама пишу, па то потврђујемо ево и сада. У првоме би реду требала наша омладина, што се учи на великим школама, да прати и извештава наше листове, шта се и како се о нама пише, јер у ономе, што стран свет пише о нама, имаде често много горке петине, а често богме и материјала за — омирски смех.

× Протле године превео је и издао *Др. Драгиша Станојевић* „Песме противу тираније“ Виктора Игоа. Критика се врло повољно изразила тада о томе преводу, који је учинио био у толико већу сензацију, што је Драгиша Станојевић дотаде познат био само са својих журналистичких и политичких радова. Међу тим је најновија свеска „Отаџбине“ (којом се „Отаџбина“ дигла опет на стару висину) донела прву песму Станојевићева спева „Раваница“. Тај спев има шест песама и само је један одломак великога епа „Милош Обилић“, на коме писац сада ради. Уредник „Отаџбине“ др. Милан Јовановић овако пропраћа „Раваницу“: „Прегледав цео спев „Раваница“ можемо рећи, да по склопу и облику немамо још у епскоме песништву нашем рада, који би нас толико подсећао на салину Дантеа и „атичку со“ Бајрона“. Из „примедбе пишчеве“, која је штампана иза спева, видимо, да се Драгиша Станојевић „још у ранијој младости много дружио „с музама“ и да су „кроз врло дуги низ година музе пишчеве биле иза јуриспруденције, позит. економије и политике“. — По рачуну пишчеву изиђе еп „Милош Обилић“ преко 2500 строфа, од тога је већ спевао преко 1500 строфа. — Са нестриљењем очекујемо еп Станојевићев, и тада ћемо опширније говорити о спу том.

× У најновијој свесци „Отаџбине“ почели су излазити драгоцени документи из српскога устанка, а из збирке дра Валтазара Богинића, који их је нашао у академијекој архиви у Петрограду. Значајан и интересан увод за збирку ту написао је др. Владан Ђорђевић.

× У истој свесци „Отаџбине“ има чланак Владана Ђорђевића „Једна ноћ у Атинама“ и „Писмо из Лондона“ Чедомила Мијатовића. У првоме чланку описује Владан Ђорђевић живот у „Атинама“, а нарочито занимљиво и темељито пише о модерној драмској књижевности грчкој. Чедо Мијатовић, који у „Трговинскоме Гласнику“ пише значајна писма о финансијским и економним приликама западних држава, а нарочито Енглеске, пише у „Отаџбини“ опет духовита писма, која „обухватају цео културни живот англо-америчке расе“. Уз то ваља да напоменемо, да је у глави Чедо Мијатовића прво и поникла замисао, да српски књижевници, које је судба бацила међу стране народе и у стране земље и државе, пишу о културноме

животу тих народа и земаља, не би ли ти Срби, који живе далеко од српскога завичаја, и на тај начин користили својој српској отаџбини. И тај Чедо, који је први дошао на ту мисао, који је први почео да пише така духовита писма, који је и сâм „данаас у највећој материјалној невољи“ (као што каже „Отаџбина“), пише та писма *без хонорара*, једино у намери, да помогне, да му се отаџбина и „Отаџбина“ опет dignu на стару висину.

× Као што јавља Загребски „Obzor“, превео је *Л. Заја* „Горски Вијенац“ владике Рада на италијански језик. Превод ће на скоро изићи у засебној књизи, а неки су одломци већ угледали света у листу „Revue littéraire“, који излази у Александрији. Неке је делове „Горскога Вијенца“ превео већ на италијански др. Јаков Тудина, који је на италијански преводио и наше народне песме. — Др. Владан Ђорђевић пак, који сада неуморно ради, да нас што боље упозна са модерном грчком књижевношћу, превешће опет — као што „Јавор“ јавља — приповетке Лазе Лазаревића на грчки.

× У књажевској државној штампарији црногорекој на Цетињу изишле су недавно две књиге, и то: *Заступници јеромонских држава у некадашњем Цариграду* и *Руски заступници у Цариграду од 1496.—1891.* Обе је ове књиге написао Рус В. Теплов, а превео на српски Живко Драговић. Штампане су биле у подлиску „Гласа Црногорца“, па су сада ево одштампане и у засебне књиге, од којих је свакој цена 50 новчића.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

× У суботу 17. (29.) октобра пре подне освешан је на одашњем успеском гробљу споменик на гробу књижевника српскога и романијера *Јакова Пичковића*. Споменик је од гранита са сходним натписом; подигнут је придозима народним, а прилоге је скупило уредништво „Нашега Доба“. Црквене је обреде при освешању споменика извршио јеромонах Сергеје Шакрак-Нинић, а у спомен покојнику беседно је члан књижевнога одељења „Матице Српске“ др. Стеван Павловић.

ЧИТУЉА.

Берихард Јос. Хуберт Виндишајд, чувени правник, један од најизаменијих преставника историјске школе правне; са Савињем и недавно преминулим Јерингом понос немачког правништва.

Др. Антоније Гиндели, професор универзитета и земаљски архивар у Златноме Прагу, чувени историк, који је поставио историју Чешке, коју је започео славно Палацки.

Камил Русе, члан француске академије и историк.

Ђока (у калуђерству наречени **Герман**) **Јовановић**, приповедач, чији су радови штампани у „Детопнеу“ и по многим нашим листовима, па и у „Стражилову“.

САДРЖАЈ: Песништво: Ноћ у манастиру. Ни из чега. Црвена капа. — Књижевност: Књижевне оцене. Књижевна подемика. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Просветни гласник. Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА